

Cartea manuscrisă de cântece bisericesti din Biblioteca Batthyaneum: “A’ Bóldogságos Szűz Máriának Szives tisztelője” (1800) și necunoscutul autor al acesteia: ex-iezuitul Kováts József (†1819)

Csongor VASS

**Arhiepiscopia Romano Catolică de Alba Iulia – Arhiva Arhidiecezană
Roman Catholic Archdiocese Alba Iulia – Archdiocesan Archives**

Personal e-mail: csongor.vass@romkat.ro

A handwritten songbook from the Batthyaneum Library of Alba Iulia: “A’ Bóldogságos Szűz Máriának Szives tisztelője” (1800) and the unknown ex-Jesuit author, Kováts József (†1819)

The Batthyaneum Library from Alba Iulia does not need any introduction. But it is undeniable that even in the proximity of the most valuable books and collections, there are lesser known, and nonetheless remarkable, values. In this article, I will approach a handwritten Roman Catholic songbook from the Batthyaneum. It was written in 1800 in „Székely - Udvarhely”/Odorheiu Secuiesc. “A’ Bóldogságos Szűz Máriának Szives tisztelője” was unknown to the academic community. Its entry in the library catalogues was not in any way extended, a researcher can only find the essential bibliographical reference, but not the author’s name too. In this study, I would like to present this handwritten songbook – a rare book that combines the liturgical songbook with private devotion, like a Hausgesangbuch. It could have been assumed that the book was in use of the Saint Imre Seminar (Szent Imre Szeminárium/Seminarul Sf. Emeric) of Odorheiu Secuiesc. This article is also a diachronic guide for the reception of the book. Researching in more transylvanian archives I have found the author, the ex-jesuit priest professor, KOVÁTS József. Finally, I have found a list with all his books in the Roman Catholic Priest Seminar’s Library of Alba Iulia. This story also mentions KOVÁTS József, his works, and their history.

Keywords: Transylvanian Catholicism, Alba Iulia, Batthyaneum, songbook manuscript, literature of devotion, Jesuit

Studiul de față ar dori să prezinte un volum manuscris de cântece bisericesti din Biblioteca Batthyaneum de la Alba Iulia, dar și să povestească istoricul cercetării, despre un scris, scrisul de mână al autorului necunoscut, cel care prin diverse arhive

m-a condus nu numai la autorul cărții, ci și la o operă uitată a acestuia.

Biblioteca Batthyaneum este bine cunoscută în țară, dar și pe nivel internațional. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, prin voia episcopului romano-catolic

<http://revistadealba.ro/care-este-situatia-bibliotecii-batthyaneum-si-a-codex-aureus-vezi-lamuririle-bibliotecii-nationale-a-romaniei/>

al Transilvaniei, Batthyány Ignác, fosta biserică a ordinului *trinitarian* a devenit bibliotecă și observator astronomic, iar în cealaltă aripă al complexului a fost mutat institutul teologic.¹ Unitatea dintre aceste două instituții, respectiv trei – luând în seamă și episcopia, exista de mult, iar, într-o oarecare măsură, povestea cărții de față vorbește și despre această legătură strânsă.

Cercetând catalogul manuscriselor din Batthyaneum, am avut norocul de a găsi două cărți de cântece bisericești manuscrise. Prima în ordine cronologică datează din anul 1760, scrisă tocmai la „Szabad-Battyán” – localitatea din apropierea orașului Székesfehérvár, Ungaria, locul unde s-a format și a trăit mai multe secole familia Battyány, al cărui nume este dat chiar de această localitate. Deși Ignác, episcopul Transilvaniei s-a născut deja la Némétújvár/Güssing din Burgenland, este o coincidență mai mult decât interesantă, și ar merita să fie cercetată legătura dintre această carte și episcopul Batthyány. Titlul cărții este: *Az Isten és az Őe szent anyának dicséretire való szép énekek Zserdényi János Szabad=Botthyani Iskola Mester által egben irattak Anno 1760²*, cota cărții fiind III-129. Scrisă de Zserdényi János, învățătorul școlii din localitate, limba cărții este maghiară și latină, iar genul cărții este liturgică, o culegere de cântece bisericești și rugăciuni organizate conform structurii liturghiei catolice. Așadar, această carte este scrisă pentru uzul cotidian al comunității.

A doua carte manuscrisă de cântece bisericești este destul de târzie, fiind scrisă numai în anul 1800, la „Székely Udvarhely” – Odorheiu Secuiesc, după cum ne spune prima pagină. Titlul cărții este: *„A Bóldogságos Szűz Máriának Szíves Tisztelője. Irattatott/ (este șters) Székely-Udvarhelyt 1800 Észteendőben.”*³ Cota cărții este III-133. La numele autorului sau redactorului nu se regăsește nici o trimitere. Limba cărții este maghiară, iar conținutul este unul foarte interesant, total diferit față de al celui alt volum, reprezentând o devoțiune privată, rugăciuni în uzul

privat, sau în uzul unei mici comunități.

Bibliografia cărților manuscrise de cântece maghiare, redactată de Stoll Béla,⁴ vorbește și despre cartea lui Zserdényi la numărul 262, însă nu găsim aici și această carte din 1800. Părea mai mult ca sigur că volumul nu este cunoscut de literatură și cataloagele de specialitate.

Nu putem evita cataloagele bibliotecii Batthyaneum ca surse ale cercetării. Se pare însă că această carte manuscrisă din 1800 este amintită numai în catalogul lui Szentiványi Róbert sub numărul 439,⁵ unde sunt enumerate și cele mai importante caracteristici ale cărții: este din *hârtie*, *mărimea* ei este 184x114 mm, are 77 de foi (*154 de pagini*), tipărită într-o coloană, *coperta* este îmbrăcată în piele, este din anul 1800. În plus mai găsim două citate și cota cărții. Însă nu ne spune nimic despre autorul sau proveniența cărții.

Interesante și de referință sunt și părerea lui Szentiványi, referitoare la includerea cărții în diversele categorii tematice de la sfârșitul catalogului:⁶

- la *Aetas Manuscriptorum* găsim cartea la secolul XIX.

- la *Materia Operum*, o găsim între *Libri liturgici* – cărțile liturgice, în subcapitolul *Libri devotiones privatae*. Cartea lui Zserdényi, foarte interesant, nu și-a găsit locul în categoria cărților liturgice, ci tocmai printre lucrările de literatură.

- după limba lor, ambele cărți se găsesc în categoria *Lingua Hungarica*

- după locul lor de proveniență ambele sunt puse în categoria *Regnum Hungariae*

- în cazul listei *Possessores antecedentes* nu regăsim nici una dintre cele două cărți

- iar în capitolul *Authores* apare numai cartea lui Zserdényi.

Putem concluziona ușor că autorul, respectiv redactorul cărții din 1800 nu îi este cunoscut nici lui Szentiványi.

Am ales așadar pentru cercetare această carte scrisă la Odorheiu Secuiesc, în anul 1800, de un autor necunoscut.⁷

Dacă luăm cartea în mână, nu se pare că ar fi un volum foarte special. Are o copertă de culoare roșie, din piele, cu ornamente florale argintii și cu două monograme în mijloc: pe coperta anterioară „IHS” – monograma lui Isus și totodată însemnul ordinului iezuit, iar pe cea posterioară se găsește prescurtarea „MAR”, din numele Mariei. Coperta arată fără îndoială urme de folosință permanentă.

Răsfoind cartea găsim diferite ștampile și cote, toate din Batthyaneum – cel puțin așa mi s-a părut la început (e.g. Ms III-133, Inv. 448, Z. IV 21, No. 4.); în întregul volum nu apare nicio însemnare de tip *ex libris*. Pe ultima pagina găsim un fel de cuprins incomplet, care enumeră doar zece titluri de cântece. Se vede clar și faptul că scrisul acestuia diferă de scrisul de mână al cărții – pare să fie o adăugare ulterioară. Acest scris de mână al „cuprinsului” apare numai aici, dar pe paginile cărții poate fi identificată o a treia mână, care apare destul de des, făcând adăugări, completări, trimiteri, corecturi și în multe cazuri chiar și cenzură prin tăierea textului cu linie orizontală. Aceste trei mâini se diferențiază nu numai prin trăsături grafologice și ortografice diferite, ci și prin culoarea cernelei și alte caracteristici. Așadar, una dintre provocările cercetării ar fi identificarea autorului, respectiv a redactorului principal și a celor două personaje care au adus modificări volumului.

Despre structura cărții putem spune că se compune din cinci unități tematice. Iar la primele cinci capitole, înainte de textele propriu-zise găsim o pereche de motto-uri. Unul este de la apostolul Sf. Pavel („Teljesedgyetékbe Szent Lélekkal” – „Umpleți-vă cu Duhul Sfânt”), al doilea de la Sf. Augustin. Primul motto se regăsește în mai multe cărți de cântece din epocă / e. g. la *Cantus Catholici* (1651) în limba maghiară și în *Cantionale Catholicum* (1676) – culegere de cântece a preotului franciscan transilvănean, Kájoni János – în limba latină și maghiară.⁸ Părțile cărții sunt următoarele:⁹

Prima parte este și cea mai voluminoasă, cuprinde cântece și rugăciuni către Fecioara Maria (până la pagina 47).

A doua parte este dedicată cinstirii Sfintei Cruci și patimilor Mântuitorului (p. 49–96).

A treia parte culege cântece și rugăciuni în cinstea Preasfintei Înimi a lui Isus (p. 97–119).

Capitolul patru promovează cultul Pruncului Isus și al lui Sfântul Iosif, tatăl lui adoptiv (p. 121–134, 151–153).

În a cincea și totodată ultima parte, cântecele și rugăciunile se înalță către Sfântul Ștefan, regele Ungariei, și către fiul lui, Sfântul prinț Emeric, ocrotitorului tineretului și a vieții curate (p. 137–

144).

În afara acestor capitole mai există două rugăciuni, din care una este un text de indulgență de la papa Alexandru al VII-lea (1655–1662). Toate capitolele tematice se construiesc din așa-zise *călătorii*, sau *drumuri* – de exemplu către icoana sfântă a preasfintei Maicii Domnului. Toate călătoriile au aceeași structură textuală: Înainte de drum se cântă un cântec comun, cu rol de invocație, cerând binecuvântarea lui Dumnezeu și sprijinul sfinților pentru a parcurge drumul până la capăt. Cântecul este urmat de o listă cu locurile de pelerinaje, sanctuarele mariane, răspândite pe întregul teritoriu al Imperiului, începând de la Marien-Thal, Sás-vár, (Cell-)Dömölk (Ungaria), Cluj (România), Mária-Póts (Ungaria), Nagy Szombat (azi Slovacia), Fertő-Mellyék (Ungaria) și la ultimul loc găsim: „*Csíksomlyón, Erdély-Országban, a székelyeknél*” – adică *la Șumuleu Ciuc, în Țara Ardealului, la secui*. (p. 5.)

După această listă, urmează rugăciunea celor care pornesc la drum spre Prea Sfântă Maica Domnului, urmată de șapte Tatăl nostru și șapte Bucură-te Marie. La fiecare drum se află câte trei cântece diferite. La sfârșit este rugăciunea cinstirii din fața icoanei, unde se menționează cu grijă și modul în care trebuie rostită, locul în care vor îngenunchea credincioșii etc. Drumul se termină cu textul binecuvântării date cu icoana sfântă.

Fiecare călătorie are texte fixe (ritualul pornirii și textele din fața icoanei), la aceste texte găsim trimiteri, adnotări, ori de la primul redactor – autorul cărții, ori de la redactorul secundar. Aici, în prima parte a cărții, rugăciunea celui care pornește la drum, este cenzurată prin tăierea rândurilor, fiind tăiată aproximativ o treime a textului.

Aceste călătorii sau drumuri spirituale sunt foarte interesante nu numai datorită textelor de cântece adunate, ci și datorită posibilității de a reconstitui structura cultului. Cartea pare să nu aibă analogii autohtone. Totuși, după părerea unui tânăr cercetător (cu care m-am consultat asupra problemei, după prezentarea mea despre cartea noastră la o conferință de specialitate din Ungaria), o asemenea tradiție a pelerinajelor spirituale a fost practică în mănăstirile din spațiul german. El susținea că acești călugări sau călugărițe, care nu au avut posibilitatea de a participa la pelerinaje, tocmai din cauza regulamentului mănăstirii, au făcut asemenea drumuri spirituale, beneficiind în schimb de aceleași roade spirituale și indulgențe. Însă, până în prezent nu am identificat nicio cercetare publicată care să susțină această teorie.

Fără a mai insista asupra conținutului bogat al cărții, menționez doar două texte importante. În partea a doua a cărții se află un cântec special legat de chinurile Mântuitorului și de pocăința omului. (87–91.) Este un fel de *text impropria*,¹⁰ unde Isus

dialogează cu credinciosul, cu un vocabular și o retorică extrem de interesante și neobișnuite.

Ultimul cântec, la care m-aș mai opri, în mod special, este cel care m-a îndrumat către descoperirea autorului cărții. Cântecul, care începe cu versuri „Szüzességnek lilioma, / Szeretet' piros Rósája” (în traducere: *Crinul virginității, trandafirul roșu al iubirii*) are ca și subtitlu *Az Udvarhelyi Nemes Semináriomnak Kedves Pátrónussához, ditsőséges Szent Imre Hertzeghez. Éneke az Udvarhelyi Seminaristáknak* – în traducere simplă *Către patronul glorios al Seminarului nobil din Odorhei. Cântecul seminaristilor din Odorhei*. Este cântecul seminaristilor în cinstea Sfântului prinț Emeric, ocrotitorul tineretului, care, conform subtitlului a fost și ocrotitorul seminarului din Odorhei. (142–143.) Aceasta era singura mea șansă, singura cale de parcurs în căutarea autorului.¹¹

În Odorhei a existat școala romano-catolică organizată și condusă de ordinul iezuiților, încă din sec. XVI. Convictul școlii, căminul pentru băieți din Odorhei se numea *seminar*.¹² În Arhiva Județeană Harghita din Miercurea Ciuc am cercetat așadar fondul liceului catolic din Odorheiu Secuiesc. Spre marea mea surprindere, în Albumul (matricola) școlii am descoperit același scris inconfundabil, identificat și în cartea noastră de cântece. Listele din matricolă scrise de această mână datează din intervalul 1784–1791.¹³

După Miercurea Ciuc m-am deplasat la Odorheiu Secuiesc, unde am cercetat în Arhiva de Colecție a Arhivei Arhiepiscopale Romano-Catolice de Alba Iulia. Între altele, aici se păstrează Albumul sau matricola Congregației Mariei al tineretului de odinioară din Odorhei. În acest album am reușit să identific din nou scrisul deja căutat: a apărut în mai multe liste, dar în toate cazurile a dispărut la anul 1807.¹⁴ De aici am dedus că autorul cărții ar fi trecut la cele veșnice în anul 1807. Însă tot în albumul amintit am găsit o hârtie de mică dimensiune, un fel de adeverință, scrisă de aceeași mână. Norocul meu a fost că a și semnat, evident, cu aceleași caractere.¹⁵ El era Kováts József, în calitate de prezes - întâiestătător al congregației. Din cercetările ulterioare am aflat că a fost regentul seminarului, precesul congregației, profesor de retorică și poezie la gimnaziul din Odorhei.

În Arhiva Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Alba Iulia am găsit și documentul din septembrie 1775, prin care iezuitul Kováts József, la desființarea ordinului, cere primirea sa în cadrul Diecezei Transilvaniei. Documentul a fost scris deasemenea cu aceeași mână.¹⁶

Continuând cercetarea biografică, am aflat că preotul ex-iezuitul Kováts József nu a murit în anul 1807, ci a fost chemat în centrul diecezei, la Alba Iulia, pentru a se îngriji de viața spirituală din seminarul teologic – a devenit, așadar, spiritualul, duhovnicul

viitorilor preoți. Până în prezent nu am reușit să identific prea multe documente despre activitatea sa din Alba Iulia; ceea ce știm cu exactitate este faptul că el a murit la data de 18 martie 1819.¹⁷

În arhiva Seminarului Teologic Romano-Catolic din Alba Iulia, nu am găsit aproape nimic, totuși, în ultima clipă am aflat aproape totul.

Până la acest punct al poveștii ați putea aprecia că am exagerat cu naivitatea cercetătorului tânăr, deoarece întreaga mea teorie legată de autorul cărții se bazează pe un scris de mână, din care puteau să existe multe asemănătoare sau aproape identice în epocă. Aveți dreptate. Însă, în arhiva teologiei, întâmplător sau tocmai condus de Providență, am răsfoit primul catalog de cărți al bibliotecii. În prima parte, sortată în ordinea alfabetică, nu am găsit titlul cărții de cântece. Apoi după câteva pagini goale a apărut un capitol nou: *Augmentum Bibliothecae Seminarii Cleri Iunioris Acarolinensis ab Anno 1820* etc. – cu alte cuvinte, lista de achiziții a bibliotecii, începând cu anul 1820.¹⁸ Lista începe cu cărțile spiritualului Kováts József. După moartea lui din 1819, cărțile intrau în posesia bibliotecii seminarului. Găsim nouă titluri dintre anii 1788 și 1804, unde, la rubrica *Nomen auctoris*, este scris clar la fel numele lui Kováts József. Aici găsim și titlul cărții din 1800, *A Bölcsősség Szüz Máriának Szíves Tisztelője* – ceea ce susține teoria mea privitoare la persoana autorului. Tot aici găsim o carte unde Kováts este menționat ca și autor, dar anul lucrării este prea timpurie (1740), așa că în cel mai bun caz, este vorba doar de o traducere făcută de el.

Cărțile scrise de el par a fi după titlul lor opere din domeniul spiritualității, meditații și cântece creștine, un volum intitulat rozariului, poezii, predici, volume liturgice, și unul foarte interesant cu titlul: *Szent Utazás* – în traducere: *Călătorie sfântă*.

Limba cărților, după titlurile lor, sunt maghiare și latine.

Lângă cărțile scrise de Kováts, mai găsim trei volume din cărțile utilizate de el, *Imádságos könyv* de la Pázmány Péter, și opera *De imitatione Christi* de Thomas Kempis (Viena, 1767) și același volum în traducere maghiară *A Krisztus Követéséről* (Nagyszombat – Trnava, 1759).

Dintr-o notă scrisă la aceeași pagină de lângă lista cărților reiese clar că spiritualul și confesorul teologiei Kováts József, a fost apreciat și în calitatea sa de autor.¹⁹ Interesant este faptul, că la o distanță de aproape 200 de ani, numele și opera lui sunt complet uitate.

Când și cum au ajuns cărțile lui Kováts, cele 13 volume, la Biblioteca Batthyaneum? La această întrebare ar da răspuns o a doua notă pe aceeași pagină al catalogului, însemnată la marginea strâmtă a paginii, cu litere minuscule.²⁰ Din câte am reușit să descifrez din acestea până în prezent, cărțile și

manuscrisele lui Kováts, se aflau printre cărțile vechi ale bibliotecii seminarului, dar în timpul și la ordinea episcopului Szepessy Ignác (1819–1827), ele au fost mutate într-o „altă colecție”. Cel mai probabil, acestea ar constitui o colecție de odinioară din Batthyaneum. Din păcate nu se vede clar numărul ordinului episcopal, iar anul nu este marcat. Până în momentul de față nu am descoperit momentul și circumstanțele mutării cărților de la teologie, la Batthyaneum – de fapt, la o distanță de câteva uși, fără ca bibliotecarul de atunci să iasă din complexul de odinioară al călugărilor trinitarieni.

Cert este faptul că în colecția actuală de cărți manuscrise, al fondului de carte veche de la teologie, nu se regăsește niciunul dintre titlurile din lista sus-amintită. Până în momentul de față am identificat însă încă două volume manuscrise de la Kováts: *Rosaria. Olvasók.* (Odorheiu Secuiesc, 1804. – bilingv: latino-maghiar)²¹ și *Szent Utazás* – în traducere: *Călătorie sfântă* (Odorheiu Secuiesc, 1804. Limba maghiară).²² Legătura celor trei volume este aproape identică, care ar permite o identificare mai ușoară, dacă cercetătorul nu ar trebui să cerceteze pornind doar din cataloage, unde denumirile și sistematizările de multe ori sunt discutabile, iar la nici unul din cele trei volume manuscrise nu apare numele lui Kováts. Cel mai probabil, la intrarea volumelor în biblioteca seminarului, fiecare volum a primit o notație cu creion în interiorul copertii (cele identificate sunt: *No. 4, 6 și 7.*) care să corespundă cu ordinul de pe lista găsită.

În perioada următoare, intenționez să continui cercetarea acestor volume și a poveștii lor la Biblioteca Batthyaneum.

Note:

1. Cf. Sipos Ibolya, Vass Csongor, *A Batthyaneum könyvtár rövid története*, în Batthyaneum. Omagiu fondatorului Ignatius Sallestius de Batthyan (1741-1798), Doina Biro Hendre, București, Editura Bibliotecii Naționale a României, 2011, p. 41.

2. În traducere liberă: „Cântece sfinte pentru laudarea lui Dumnezeu și a Măicii Domnului, culegere scrisă de Zserdényi János, învățătorul școlii din Szabad-Battyán, în anul 1760.”

3. În trad. liberă: *Cinstitorul Fericitei Fecioară Maria, / Scrisă / (sters) la Odorheiu Secuiesc, în anul 1800.*

4. Stoll Béla, *Magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája*, Budapest, Balassi Kiadó, 2005.

5. Robertus Szentiványi, *Catalogus concinnus librorum*

manuscriptorum Bibliothecae Batthyányanae, Szeged, Hungaria, Bibliotheca Universitatis Szegediensis et Unio Universtaria ad investigandam veterem litteraturam hungaricam, 1958, p. 237.

6. *Ibidem* p. 300–363.

7. Menționez faptul, că din diferite motive practice în continuare voi marca numerele paginilor din cartea de cântece „*A Bóldogságos (...)*” în textul studiului, între paranteze.

8. *Cantus Catholici Régi és Új Deák, és Magyar Ajitatos' Egyhazi Enekekes Litaniak (...)*, 1651, p. fără număr (pagină de titlu); *q. v.* Kájoni János, *Cantionale Catholicum, Régi és Új, Deák és Magyar Áitatos Egyhazi Énekek, Dicserétek, Solárok es Lytániák*, a Csíki Kalastromban, 1676, p. fără număr (pe verso paginii de titlu).

9. Analiza structurii, textelor, conexiunilor etc. al volumului „*A Bóldogságos (...)*” am efectuat în lucrarea mea de disertație (master), din care am și prezentat o parte la conferința *Scriptorium* Ed. I. din Vác, Ungaria, în urma căreia în 2018 va apărea studiul complet în volumul conferinței.

q. v., Vass Csongor, *Cartea de cântece religioase manuscrisă „A Bóldogságos Szűz Máriának Szíves Tisztelője”*, Lucrare de disertație (master) susținută în 2017, coordonator științific Prof. univ. dr. Gábor Csilla, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca.

10. Denumirea *improperia, improperium* provine din cuvântul latin cu semnificația de *plângere, reclamație*. Cuvântul este folosit pentru denumirea cântecelor speciale cu refren din sec. 10-lea, care făcea parte din liturghia catolică de Vinerea Mare și se cânta la introducerea festivă a sfintei cruci. – Cf. *improperia* în Diós István – Viczián János, *Magyar Katolikus Lexikon, vol. V.*, Budapest, Szent István Társulat, 2000, p. 267.

11. Aici menționez că importanța cărții de cântece cercetată este cu atât mai mare, încât se dovedește că ar fi fost folosită de seminaristii din Odorhei, pentru că ne-ar permite să avem o vedere asupra spiritualității oferit tinerilor din seminar. Fără îndoială, cartea și din acest punct de vedere reprezintă o raritate.

12. Cf. Albert Dávid, *400 éves a székelyudvarhelyi Tamási Áron Gimnázium (=Gimnaziul „Tamási Áron” s-a împlinit 400 de ani)*, Székelyudvarhely, Tamási Áron Gimnázium, 1993, p. 9–14.

13. *Album Gymnasii Udvarhely Anno Dni MDCLXXXIX*, România, Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Harghita, fond 225 – Arhiva Liceului Romano Catolic din Odorheiu Secuiesc, nr. 1, p. 192–198b.

14. *Mária Kongregáció Jegyzőkönyve 1736–1927 (Albumul Congregației Mariei 1736-1927)*, România, Arhiva de Colecție din Odorheiu Secuiesc al Arhivelor Arhidiecezene Romano Catolice de Alba Iulia (GyFL SzGyL / ACOS AARCAI), fond 696/f – Actele Parohiei Sf. Nicolae din Odorheiu Secuiesc, Colecția volumelor tematice, cutia 1, p. 13–14.

15. *Ibidem* – adevărul scrisă de mână, din data de 18

august 1806.

16. România, Arhiva Arhidiecezană Romano-Catolică din Alba Iulia (AARCAI), fond. V.1. – *Documente legate de ordinul iezuiților și de desființarea ordinului 1716 – 1773*. (1883.), cutia 3, Nr. 203. – *Declarațiile exiezuiților: Declarația lui Kováts József, din data de 12 septembrie 1775, Odorheiu Secuiesc*

17. România, AARCAI, fond. I.1/a – *Documentele înregistrate al episcopiei*, Num. 434/1819, cutia 188.

18. România, Arhiva Seminarului Romano-Catolic din Alba Iulia, *Augmentum Bibliothecae Seminarii Cleri Junioris A Carolinensis ab Anno 1820. Nrus. positionis 1–13*, In *Conscriptio Librorum in Theca Seminarii Inc. Sap. A. Carolinensi Anno 1828 contentorum Iuxta ordinem collectionis* (În timpul cercetării mele volumul nu a avut o cotă mai exactă.)

19. *Ibidem*

20. *Ibidem*

21. România, Bibl. Batthyaneum, cota XI-243, vol. manuscris *Rosaria. Olvasók*, Odorheiu Secuiesc, 1804.

22. România, Bibl. Batthyaneum, cota XI-250, vol. manuscris *Szent utazás*, Odorheiu Secuiesc, 1804.

Bibliography:

Manuscripts:

Mária Kongregáció Jegyzőkönyve 1736–1927 (=Album of the St. Mary Congregation 1736-1927), Arhiva de Colecție din Odorheiu Secuiesc al Arhivelor Arhidiecezene Romano-Catolice de Alba Iulia (GyFL SzGyL / ACOS AARCAI), fond 696/f – Actele Parohiei Sf. Nicolae din Odorheiu Secuiesc, Colecția volumelor tematiche, cutia 1.

România, Arhiva Seminarului Romano-Catolic din Alba Iulia, *Augmentum Bibliothecae Seminarii Cleri Junioris A Carolinensis ab Anno 1820. Nrus. positionis 1–13*, In *Conscriptio Librorum in Theca Seminarii Inc. Sap. A. Carolinensi Anno 1828 contentorum Iuxta ordinem collectionis* (În timpul cercetării mele volumul nu a avut o cotă mai exactă.)

România, Bibl. Batthyaneum, cota III/133, *A Böldegságos Szűz Máriának Szíves Tisztelője. / Irattatott! Székely-Udvarhelyt 1800 Esztendőben* (=Prayer of the Holy Virgin Mary), 154 p.

România, Bibl. Batthyaneum, cota XI-243, vol. manuscris *Rosaria. Olvasók*, (=Rosaries) Odorheiu Secuiesc, 1804, 111 p.

România, Bibl. Batthyaneum, cota XI-250, vol. manuscris *Szent utazás* (=Holy journey), Odorheiu Secuiesc, 1804, IV. + 82 p.

România, Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Harghita, fond 225 – Arhiva Liceului Romano-Catolic din Odorheiu Secuiesc, nr. 1, *Album Gymnasii Udvarhely Anno Dni MDCLXXXIX* (=Album of the high school from Udvarhely /Odorheiu Secuiesc/ from ages 1684).

Others

Albert, Dávid. *400 éves a székelyudvarhelyi Tamási Áron Gimnázium* (=The Áron Tamási High school from Székelyudvarhely/Odorheiu Secuiesc are 400 year old), Székelyudvarhely, Tamási Áron Gimnázium, 1993, 154 p.

Cantus Catholici Régi és Új Deák, és Magyar Ajitatos' Egyhazi Enekek es Litaniak (...) (=Cantus Catholici – Catholic song. Old and new latin and hungarian devout religious songs and litanys (...)), 1651, 316 p.

Diós, István; Viczián, János. *Magyar Katolikus Lexikon, vol. V*, (= Hungarian Catholic Encyclopedia, vol. V.) Budapest, Szent István Társulat, 2000, 978 p.

Kájoni, János. *Cantionale Catholicum, Régi és Új, Deák és Magyar Áitatos Egyházi Énekek, Dicséreték, Solárok es Lytániák* (=Cantionale Catholicum – Catholic Cantionale, Old and new latin and hungarian devout religious songs, psalms and litanys (...)), a Csíki Kalastromban, 1676, 656 p.

Sipos, Ibolya; Vass, Csongor. *A Batthyaneum könyvtár rövid története*. (=A short history of the Batthyaneum Library) În: *Batthyaneum. Omagiu fondatorului Ignatius Sallestius de Batthyan (1741-1798)*, edit. Doina Biro Hendre, București, Editura Bibliotecii Naționale a României, 2011, 473 p.

Stoll, Béla. *Magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája* (=Bibliography of Hungarian manuscript songbooks and poetry collections), Budapest, Balassi Kiadó, 2005, 820 p.

Szentiványi, Robertus. *Catalogus concinnus librorum manuscryptorum Bibliothecae Batthyányanae* (=Cathalog of books and manuscripts in the Batthyaneum Library), Szeged, Hungaria, Bibliotheca Universitatis Szegediensis et Unio Universtaria ad investigandam veterem litteraturam hungaricam, 1958, 366 + V. p.

Vass, Csongor. *Cartea de cântece religioase manuscrisă „A Böldegságos Szűz Máriának Szíves Tisztelője”* (=The handwritten religious songbook: „A' Böldegságos Szűz Máriának Szíves tisztelője”). Lucrare de disertație (master) susținută în 2017, coordonator științific Prof. univ. dr. Gábor Csilla, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca, 62 p.

